

La “faba calenta” de Benitachell

Ricart García Moya

El poble de Benitachell (aixina escrit en valencià, d'ahon s'esgolà al espanyol) ix asobint en el diari català Levante; per eixemple, l'atre dia: "arròs amb fava pelà de Benitachell" (Levante, 21.02. 2019); que, traduit al valencià, tindriem: 'arrós en faba pelá de Benitachell'. ¿Es estrafalari o incult escriurer 'faba'? Tot lo contrari, encá que l'AVLL del Ramonet y la RACV del Vadoro fiquen morrets d'esllenguits. En valencià migeval teníem 'fava' en llabidental, pero'ls cults autors del Barroc es donaren cónter de que la gent pronunciava 'faba' en billabial y, ademés, eixa grafia era etimològica per víndrer del lletí **'faba'**. Dasta'l notari Ros testificá la implantació d'esta morfología en mosatros, que donava més singularitat al valencià: val. **faba**; cast. **haba**; cat. **fava**.

“a pam, y chulla; a la **faba**” (Ros, C.: Romanç dels jochs, c. 1730)

“**faba**: roncha; quando se toma por el bultillo...: tinch tot lo cos ple de **fabes**: tengo todo el cuerpo lleno de ronchas” (Ros: Dicc. 1764)

“**faba**: roncha” (Sanelo: Dicc. c. 1800, f. 76)

“**faba**: haba” (Bib. Serrano Morales, ms. 6549, Dicc. valencià, 1825)

“**faba**: las que suelen salir en el cuerpo, roncha” (Lamarca: Dicc. val. 1839)

“**faba** panesca: haba panosa” (Lamarca: Dicc. 1839)

“pues com son **tabes compostes**, / que en puesto dins tenen plom, / y per fora no es coneix” (Un pillo y els chics educats, 1846)

“el mosquit que haja fet eixa **faba** deu ser més llarc que un parot” (Gómez Polo: Yo mate...bous, 1926)

“als músics de la banda, / abaecho sec, bonítol, / **fabes** y formache blanc” (Adam y Ferrer: No's pot dir la veritat; costums alcoyanes, 1928)

Ensevismat front al fabar tenim al genuí 'mijafaba', que aixina els diuen al naixcuts en Benitachell, segons el diari Levante. Lo que no veig es cap de la varietat de 'faba calenta' que's dona per estos terres; encá que, a lo millor, puguera estar amagaeta raere del sombrero del llauraor.

Abanda del semantisme de *llegum* y *unflor* n'hia l'us traslativi, com ferse el faba o llonguis: “y te fases el **faba**, te pegue una punyá” (Barchino, P.: La barraqueta del Nano, 1921); y també es nom de joc: '**Faba**, monta y calla!'; y heu tenim com a mot del protagoniste d'una de les primeres películes en valencià, 'El **faba** de Ramonet' (1933), que la Wikipedia catalanisa en 'El fava de Ramonet'. Val la pena escoltar en el curtmetrage cóm parlen valencià el sinyor Chuano, Ramonet, Micalet, etc. N'hia que aclarir que'l Faba de Ramonet, per imposibilitat cronològica, no aludix al president de l'AVLL. Tornant al periòdic, el periodiste seguix cantant glories dels llauraors de Benitachell que “se les conoce como mitjafaves” (Levante, 21.02. 2019), y dasta tenen la “Festa de la Faba y el Vi”. Ya ficat a fer el mardanot, l'embrutapapers del Levante deixa cáurer un refrà sicalíptic que yo, de veres, may havia escoltat en valencià y que, per finea, no reproduixc. Tenim atres dits, refrans y llocuciones ahon ix la faba sinse escarotar a ningú: 'Deu dona **fabes** a qui no te quixals', 'En totes les cases couen **fabes**, y en la meua a perolaes', etc. El periodiste mos diu que les fabes de Benitachell son d'una varietat prou especial. Es coneixen com a “faba calenta” (sic) y torna

a parlarnos d'eixe “arrós en faba pelá” y d'atre plat típit, les “fabes sacsaes”.

Pera fer créurer que era normal, el Levante trau la image d'una animeta de Bocairent fent la pardalota y la monquilí en la márfega arrastrant (Levante, 27/02/2019). La foto pareix del 1975, temps d'ingenuitat caldosa, cuant yo mercava discs de Raimon y estàvem fabes perduts per l'aufegor que mos produïa el fascisme catalá disfrazat de progresisme lliberaor.

Chimo, ahon podem béurer cerveseta El Turia, péndrer pilotes, paelles, tostaes¹ en oli de Bocairent y sal La Barraca; encá que'l preu...

Es evident que'l catalá Levante estufa catalanismes en les seues fulles pera tráurer dinés per mig de la subvenció, abanda de donar fortalea al expansionisme dasta Oriola. Poc a poc, sinse corruixes, trau notices de poblets com Benitachell, y si els mijafaba veuen en lletra impresa les catalanaes, creuen que's verp diví. El mateix fi te la fotografía d'una ballaora de Bocairent en la márfega arrastrant (y per la carántula d'eixa napia, ¿no tindrem a la joveneta Rosana Pastor, nostra Boris Karloff valenciana?). En els anys 70 del pasat sigele estàvem tots de tirar l'am y no peixcar (yo mateixa vaig carregar en el femer dels discs de Raimon) y, a lo millor, esta chicona no's donava cónter de que fea el ridícul en el dichós faldó a barres (Levante, 27/02/2019). Segons el periódic colaboracioniste, “Cultura incoa expediente para declarar BIC inmaterial las danzas de Bocairent. La celebración hunde sus raíces en el XVII y es una de las más antiguas...”; lo que vol dir que, en dinés de mosatros, traurán llibres y panflets en catalá, donarán conferencies als chiquets els buscarrons del Régim y aumplirán de lletreros informatius Bocairent, poble que tenen endenyat de catalanisme la caterfa de polítics que mos han fet ensa, furtat y enganyat.

Vaig estar en Bocairent fa poc, y tot estava en la llengua de Pompeu Fabra, la que agrá a l'AVLL y la Fallera Cantimplora. Asoles trobí en valenciá el lletrero de Casa

Tal com díá el prospecte de 1933, va ser el 'Primer film hablado en valenciano'. Si escoltem nostra llengua en la película y, encabant, fem lo mateix en la repugnant que parlen en Á Punt els enrobinats colaboracionistes, mos donarem cónter dels miserables polítics que mos han conduit al clot ahon estem afonats. Dasta 'El faba de Ramonet' diuen que era 'El fava de Ramonet', y com no tenim cap de polític ni partit que mos defenga, la societat valenciana ya pareix colonia del fascisme catalá del Nort (Per cert, quín regomello l'atra nit en el partit de Copa, en riates fent rabá en lletreros en el catalá Nord, fent olvit del valenciá Nort).

¹ La tostá de pa en oli es lo que diguem en valenciá; es distint, per eixemple a la torrá de chulles: “tostá: torrá” (Escríg: Dicc.1851); “una tostá ben cuita... en molta manteca” (Soler Peris, J.: Els estudiants, 1934)

